

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICHI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1.	B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2.	Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3.	G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4.	X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6.	U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
7.	D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
8.	G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
11.	Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
12.	Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
13.	N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
14.	M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
15.	N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
17.	S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILIIY QO'MITASI

1.	M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2.	M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3.	U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
4.	F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5.	L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
6.	M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
7.	Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
8.	M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
11.	M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
12.	F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
13.	N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
14.	M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
15.	M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

SIFAT-ANTONIMLAR ISHTIROKIDAGI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY-TARJIMAVIY TAHLILI

Mamatkulova Xurshidabonu Anvarjon qizi

CAMU Xalqaro tibbiyot universiteti

Tillar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida uchraydigan sifat-antonimlar ishtirokidagi frazeologik birliklarning tuzilishi, semantik xususiyatlari hamda ularning tarjimadagi qiyosiy jihatlari tahlil qilinadi. Frazemalar tildagi antonimik munosabatni aks ettiruvchi o'ziga xos lisoniy birliklar sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada sifat-antonimlarning ma'no ifodalashdagi emotsional, ekspressiv va milliy-madaniy xususiyatlari qiyosiy tahlil asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar: frazeologik birlik, antonim, sifat-antonim, qiyosiy tahlil, tarjima, milliy-madaniy komponent.

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda antonimiya hodisasi leksik, semantik, hamda frazeologik darajada keng o'rganilmoqda. Frazemalar tarkibida antonimik juftliklarning qo'llanishi tilda kontrast ma'noni ifodalash, fikrni kuchaytirish hamda emotsional-ekspressiv ohang yaratish vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Tilshunos olim A.V. Kunin frazeologiyani "tilning boy badiiy qatlamini tashkil etuvchi, turg'un so'z birikmalari tizimi" deb ataydi [Kunin A.V., Frazeologiya sovremennogo angliyskogo yazyka, 1984, s. 27]. Frazemalar orqali xalq tafakkuri, dunyoqarashi, madaniy qadriyatlari va axloqiy me'yorlari namoyon bo'ladi. Shu bois, ularning antonimik shakllarini qiyosiy tahlil qilish tarjimashunoslik uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. 1. Sifat-antonimlarning frazeologik tizimdagi o'rni

Sifatlar o'z tabiati bilan predmetning belgisini bildiradi, antonimik sifatlar esa qarama-qarshi ma'nodagi belgilarni ifodalaydi. Masalan: big – small, good – bad, black – white, old – young, strong – weak va hokazo. Bunday antonim juftliklar ko'plab frazeologizmlarda turg'un shaklda uchraydi:

black and white – ochiq-oydin, aniq (o'zbekcha muqobili: oq-qora qilib aytmoq),

for better or worse – yaxshiligiga ham, yomonligiga ham qaramay,

high and low – hamma joyda, har yerda (o'zbek tilida: bor yo'g'ini axtarmoq).

O'zbek tilida ham bunday antonimik juftliklar faol ishlatiladi:

oq-qora demay,

katta-kichik bilmay,

yaxshi-yomonni farq qilmay kabi.

Bu misollar har ikki tilda antonim juftliklar orqali umumiylik va to'liqlik ma'nosi ifodalanganini ko'rsatadi.

2. Qiyosiy jihatdan o'xshashlik va farqlar.

Ingliz tilidagi frazeologizmlar ko'proq **idiomatik ma'noga** ega bo'lib, semantik jihatdan ko'p hollarda **bevosita tarjima qilinmaydi**. Masalan, black and white birikmasini so'zma-so'z "qora va oq" deb tarjima qilish noto'g'ri bo'ladi. U "aniq, shubhasiz, ochiq-oydin" ma'nosini beradi.

O'zbek tilida esa bu ma'no "oq-qora qilib aytmoq" yoki "aniq aytmoq" shaklida ifodalanadi. Bu hol tarjimada **semantik ekvivalentlikni** ta'minlash zarurligini ko'rsatadi.

Professor Sh. Rahmatullayevning ta'kidlashicha, "frazeologik birlikni tarjima qilishda so'zning emas, balki ma'nodagi milliy xususiyatni saqlash muhimdir" [Rahmatullayev Sh., O'zbek tili frazeologiyasi, Toshkent, 1982, s. 45].

Masalan, quyidagi juftliklar qiyosiy tarzda o'rganiladi:

Inglizcha frazeologizm Tarjimasi O'zbekcha muqobili

for better or worse /yaxshiligiga ham, yomonligiga ham/har qanday holatda

through thick and thin /har qanday sharoitda /qiyin-yengil demay
high and low/hamma joyda /bor yo'g'ini axtarmoq
black and white /aniq, ochiq-oydin /oq-qora qilib aytmoq
good and evil /yaxshilik va yomonlik /yaxshilik-yomonlik orasida

Bu jadvaldan ko'rinadiki, frazeologik birliklar ikki tilda ham qarama-qarshilik asosida umumiylikni ifodalaydi.

3. Tarjima jarayonidagi muammolar

Sifat-antonimlar ishtirokidagi frazeologizmlarni tarjima qilishda uchta asosiy muammo mavjud:

1. Semantik tafovut – antonimlar har doim ham bir xil darajadagi qarama-qarshilikni ifodalamaydi.

2. Madaniy konnotatsiya – frazeologizmlar milliy tajriba va dunyoqarash bilan bog'liq.

3. Tarjima strategiyasi – to'g'ridan-to'g'ri yoki kontekstual ekvivalentni tanlash masalasi.

Masalan, from bad to worse iborasi “yomonlikdan battar holatga” degan ma'noni anglatadi, lekin o'zbek tilida bu “charchagan ustiga chalpak” kabi madaniy jihatdan mos ibora bilan ifodalanadi.

Demak, tarjimashunoslikda frazeologik antonimlarni o'rganish nafaqat til birliklarini, balki milliy tafakkur va emotsional holatlarni qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi.

Xulosa. Sifat-antonimlar ishtirokidagi frazeologik birliklar har ikki tilda xalq tafakkurining o'ziga xos ifodasidir. Ular orqali qarama-qarshi belgilar, voqealarning bahosi, hayotiy falsafa va madaniy qadriyatlar ifoda etiladi. Tarjimashunoslik nuqtai nazaridan bunday birliklarni tadqiq etish nafaqat leksik-semantik tizimni, balki milliy o'ziga xoslikni ochishga xizmat qiladi.

Demak, ingliz va o'zbek tillaridagi sifat-antonimli frazeologizmlarning qiyosiy-tarjimaviy tahlili nafaqat tilshunoslik, balki qiyosiy adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik uchun ham muhim ilmiy yo'nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kunin A.V. Frazeologiya sovremennogo angliyskogo yazyka. – Moskva: Vysshaya shkola, 1984. – 273 s.
2. Rahmatullayev Sh. O'zbek tili frazeologiyasi. – Toshkent: Fan, 1982. – 140 b.
3. Shomaksudov Sh. Til va tafakkur munosabati. – Toshkent: Universitet, 2010.
4. Cowie A.P., Mackin R. Oxford Dictionary of English Idioms. – Oxford University Press, 2015.
5. Karimov M. Frazeologik birliklarning tarjimadagi o'rni. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2020.
6. Cruse D.A. Lexical Semantics. – Cambridge University Press, 1986.